

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

KAMIENNE OGRODZENIE Z DZWONNICĄ BRAMNĄ
KOŚCIOŁA PW. ŚW. SZYMONA Z LIPNICY
W LIPNICY MUROWANEJ

Inga Widlińska

Kraków 2023

dr Inga Widlińska
konservator dzieł sztuki
nr upr. 6978
Inga Widlińska

z up. Małopolskiego Wojewódzkiego
Konservatora Zabytków w Krakowie
p.o. Kierownika Województwa w Tarnowie

Agata Klis-Toton
mgr Agata Klis-Toton

Wniosek o udzielenie
pozwolenia na wykonanie
pracy
z dnia 22.02.2024

SPIS TREŚCI:

I. KARTA TYTUŁOWA	3
II. ZAGADNIENIA HISTORYCZNE	4
III. OPIS OBIEKTU	8
IV. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ	10
V. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE	14
VI. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH	15
VII. DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA	22

I. KARTA TYTUŁOWA

A. IDENTYFIKACJA OBIEKTU: OGRODZENIE WRAZ Z DZWONNICĄ BRAMNĄ

REJESTR ZABYTKÓW: wpis kościoła nr A-156 z 06.11.1969 i A-30

CZAS POWSTANIA: dzwonnica bramna: 1900-1905

ogrodzenie XX wiek

MATERIAŁ I TECHNOLOGIA: murowane z kamienia na zaprawie cementowej, kamień piaskowiec, metalowe przęsła ogrodzenia

WŁAŚCICIEL: Parafia św. Andrzeja Apostoła w Lipnicy Murowanej

LOKALIZACJA: Ogrodzenie wokół kościoła pw. Św. Szymona z wbudowaną w ogrodzenie dzwonnica bramną, 32-724 Lipnica Murowana 39, powiat bocheński, województwo małopolskie

WCZEŚNIEJSZE RENOWACJE¹:

1964 - remont kościoła wraz z ogrodzeniem

1986 - remonty bieżące ogrodzenia

lata 90. XX wieku- remont ogrodzenia

B. DANE DOTYCZĄCE PROGRAMU PRAC:

Opisowa: 9 stron

Fotograficzna: 17 barwnych fotografii.

II. ZAGADNIENIA HISTORYCZNE

Kościół pw. św. Szymona z Lipnicy w Lipnicy Murowanej został wzniesiony w latach 1636-1648 na miejscu domu rodzinnego Św. Szymona. Murowany kościół powstał z fundacji Stanisława Lubomirskiego (ówczesnego dzierżawcy Lipnicy) i mieszczan lipnickich jako wotum za zwycięstwo polskiej armii w bitwie pod Chocimiem w 1621 roku. Armia polska po śmierci Jana Karola Chodkiewicza była dowodzona przez Stanisława Lubomirskiego. Przed kościołem wzniesiono w 1900-1905 roku dzwonnice arkadową bramną. Na dzwonnicy znajduje się kamień z wyrytą datą: 1905. Rok jest wyryty pomiędzy arkadami z trzema dzwonami. Kościół został przebudowany w latach 1964-1966. Wtedy prawdopodobnie powstało ogrodzenie kościoła, którego część dołożono w latach 80. i 90. XX wieku.

III. OPIS OBIEKTU

Kościół pw. św. Szymona z Lipnicy usytuowany jest w centrum miejscowości, przy północno wschodnim narożniku rynku. Kościół jest orientowany i stoi na niewielkiej działce siedliskowej, odpowiadającej wymiarami dawnej działce lokacyjnej. Według tradycji na takiej działce znajdował się dom rodzinny św. Szymona. W północno – zachodnim narożniku działki znajduje się studnia. Teren przykościelny otoczony jest ażurowym murowano-metalowym ogrodzeniem, do którego wchodzi się przez dzwonnice parawanową, pełniącą także funkcję bramy.

Dzwonnica jest murowana z kamienia w stylu neogotyckim, w formie arkady z trzema dzwonami. W zwieńczeniu dzwonnicy od frontu pod arkadą szczytową między bliźniaczymi arkadami wmurowany jest kamień z datą 1905 rok. Schodkowy, odcinkowy szczyt dzwonnicy kryty jest kawałkami blachy. U szczytu umieszczony jest metalowy krzyż z ażurowymi okrągłymi zdobieniami na ramionach. Kamienne ogrodzenie terenu kościoła, którego częścią jest dzwonnica składa się z wysokiego cokołu oraz ażurowych metalowych przęsł, łączonych czterobocznymi murowanymi słupkami. Kamienny cokół nakrywa swoisty betonowy daszek. Metalowe elementy ogrodzenia i kamienne słupki spięte są metalowymi kotwami zamontowanymi w słupkach. Poszczególne murowane słupki z wyraźnie zaznaczonymi szerszymi cokółkami, zwieńczone są profilowanymi czterobocznymi nakrywkami z kulami odlanymi w betonie. Od wewnętrznej strony ogrodzenia na słupkach zamontowane są

¹ Wg. karty zabytku sporządzonej przez M.H. Grabski w 1997 roku.

plaskorzeźby wykonane w sztucznym kamieniu. Przęsła metalowego ogrodzenia to powtarzalne elementy: układ pionowych prętów tworzących płotek z centralną wyższą arkadą, wyznaczoną przez poszczególne pręty. Pręty zakończone są ostro – uproszczonym symbolem lilii andegaweńskiej. Płotki zdobią dodatkowo dwa pasy poziomych prętów z dekoracyjnym elementem wygiętych krzyżowo odcinków a także symetryczna esownica w środku. W dzwonnicy bramnej zamontowana jest metalowa bramka tożsama stylowo do metalowych przęseł z dekoracyjnym elementem esownic. Kamienne płyty i bloki będące budulcem ogrodzenia i dzwonnicy zostały opracowane dekoracyjnie na dwa sposoby. Widoczne są opracowane gładko brzegi bloków i powtarzające się rytmiczne ślady ciosów w centralnej części bloków lub groszkowanie centralnej części. Groszkowanie kamienia widoczne jest głównie w wątku kamiennym dzwonnicy. To zdobienie jest nawiązaniem do tzw. szlaczku krakowskiego na kamieniu. Zarówno dzwonnica jak i elementy murowane ogrodzenia są spoinowane zaprawą cementową opracowaną na gładko.

IV. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Stan ogrodzenia i dzwonnicy arkadowej kościoła pw. św. Szymona z Lipnicy jest umiarkowanie zły. Stan został określony wstępnie, dokładną analizę należy przeprowadzić w trakcie prac konserwatorskich, po usunięciu powierzchniowego brudu.

Na prawie całej powierzchni wątku kamiennego widoczny jest powierzchniowy brud, zacieki oraz tzw. „falszywa” patyna kamienia. Widoczne są także nawarstwienia biologiczne, mchy i porosty o charakterystycznym zielonym i zielono szarym zabarwieniu. Najbardziej zabrudzone są partie cokołów i nakrywy cokołów ogrodzenia, szczególnie po stronie północnej. Przyczyną tego stanu jest większe zawilgocenie i zacienienie tych partii w stosunku do pozostałej części ogrodzenia.

W części południowo-wschodniej i południowej zauważalne są konstrukcyjne spękania i rozspojenia muru ogrodzenia. Wątek kamienny pęka w większości wzdłuż spoin, ale zdarzają się spękania w poprzek bloków kamiennych. Nakrywy cokołów i bloki kruszą się wzdłuż pęknięcia. Przyczyną tych spękań jest napór wilgotnego gruntu wewnątrz ogrodzenia oraz nie wystarczające odprowadzenie wody z bezpośredniego terenu przykościelnego.

Tylko lokalnie zauważalna jest zniszczona i zdegradowana struktura kamiennych bloków, przede wszystkim w partii cokołowej od strony wschodniej i północnej. Kamień w tych partiach odspaja się, kruszy i osypuje. Główną przyczyną tych zniszczeń i degradacji struktury kamienia jest krystalizacja soli, pochodzących z wody podciąganej kapilarnie

z fundamentów i gruntu. Czynnikiem niszczącym jest także długotrwałe zawilgocenie tych partii i powtarzające się procesy zamarzania i odmarzania zwartej w strukturze kamienia wody. Większość kamiennych bloków ogrodzenia ma strukturę stabilną i twardą pokrytą jedynie powierzchniowym brudem.

Spoina na bazie cementu lokalnie kruszy się i pęka, szczególnie w pasie cokołowym ogrodzenia i przy rozpojeniach muru. W większości jednak poza powierzchniowym brudem jest w umiarkowanie dobrym stanie.

Metalowe przęsła ogrodzenie są lokalnie silnie skorodowane, szczególnie w pasie północnym terenu. Farba w miejscach korozji odspaja się i rozwarstwia.

Metalowe nakrywy schodkowych daszków dzwonnicy bramnej wydają się być w dobrym stanie. Należy jednak poddać analizie ich stan z poziomu rusztowań w trakcie prac konserwatorskich.

V. WNIOSKI I ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Podstawowym założeniem prac konserwatorskich i restauratorskich dotyczących dzwonnicy bramnej i ogrodzenia kościoła pw. św. Szymona z Lipnicy w Lipnicy Murowanej jest zatrzymanie procesów destrukcyjnych obiektu, przywrócenie dobrego stanu technicznego oraz walorów estetycznych.

Ważnym elementem prac konserwatorskich jest stabilizacja wszystkich spękań i rozpojeń murów ogrodzenia. Zaleca się dokonanie lokalnych iniekcji mineralnych, ciśnieniowych w miejscach spękań, a także lokalnych wzmocnień z włókna szklanego lub metalowych prętów dedykowanych do tego zabiegu. Wydaje się także konieczne zwiększenie liczby odpływów odprowadzających wodę w pasie wschodnim ogrodzenia. Jeśli w trakcie prac okaże się że spękania murów są niebezpieczne i zagrażają konstrukcji zaleca się konsultacje z inżynierem konstruktorem.

Istotne etapy prac konserwatorskich i restauratorskie powinny być równolegle dokumentowane i zakończone sporządzeniem dokumentacji konserwatorskiej, powykonawczej. W kwestiach wątpliwych lub wynikających z analizy i badań stanu obiektu w trakcie konserwacji należy zwołać komisję konserwatorską w celu ustalenia dalszego planu prac.

VI. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH:

1. Inwentaryzacja fotograficzna i dokumentacja stanu zachowania ogrodzenia i dzwonnicy bramnej przed konserwacją.
2. Demontaż płaskorzeźb z słupów ogrodzenia na czas konserwacji.
3. Odczyszczenie powierzchni kamienia z zabrudzeń i sztucznej patyny. Możliwe jest tu zastosowanie metod z użyciem: suchego ludu, metod ściernych piaskowych, czyszczenie mechaniczne, z użyciem parownicy lub preparatów chemicznych, powierzchniowo czynnych itp. Wybór metody po wykonaniu prób. Ważna jest dbałość o nie naruszenie pierwotnej, zdrowej powierzchni kamienia i dbałość o zachowanie oryginalnej plastyki poszczególnych elementów kamiennych.
4. Mechaniczne usunięcie spękanych spoin cementowych a także innych wadliwych uzupełnień. Dobór narzędzi i technik należy określić po wykonaniu prób na obiekcie oraz dostosować je do stanu zachowania kamienia i rodzaju nawarstwień.
5. Wprowadzenie lokalnie w miejscach spękań i rozspojen wątku muru iniekcji ciśnieniowych. Zaleca się użycie iniektu mineralnego na bazie cementu białego lub mikro cementu. Proponuje się użycie preparatów mineralnych dedykowanych do obiektów zabytkowych firmy Optolith, Keim, Remmers itp.
6. Wprowadzenie w miejscach szerszych spękań i rozspojen tzw. „szycia” z włókna szklanego „zatopionego” w grubości spoiny lub prętów metalowych dedykowanych do takich zabiegów. Zaleca się w wybranych spękaniach wprowadzenie kilku prętów z włókna w ułożonych równolegle w spoinach sąsiadujących ze sobą.
7. Wybór dodatkowych miejsc gdzie należy wprowadzić odpływy. Wykonanie efektywnych otworów z dbałością o minimalne konieczne naruszanie substancji pierwotnej. Ważne jest by w otwór wprowadzić obręcz odporne na siły ściskające by zapewnić stabilność ogrodzenia w tym miejscu.
8. Przeprowadzenie ewentualnego odsolenia elementów kamiennych, metodą migracji do rozszerzonego środowiska. Zabieg należy przeprowadzić jeżeli w trakcie trwania prac zauważy się charakterystyczne produkty krystalizacji soli na powierzchni kamienia w miejscach zawilgoconych. Jeżeli nie będzie widocznych śladów zasoleń można ten zabieg pominąć.
9. Impregnacja strukturalna kamienia przy użyciu preparatu krzemoorganicznego, opartego na estrach etylowych kwasu krzemowego w partiach tego wymagających (osłabiona , osypująca się struktura kamienia). Impregnacja zostanie wykonana poprzez powlekanie, aż

do nasycenia się struktury kamienia. W przypadku niewystarczającej konsolidacji kamienia zabieg ten zostanie powtórzony aż do zadawalających efektów.

10. Wykonanie uzupełnień ubytków kamienia. Jako materiał do uzupełnień może zostać użyta masa mineralna zbliżona do oryginału. Opracowanie powierzchni naśladowczo do oryginału. Możliwe jest użycie gotowych mieszanek mineralnych do piaskowca typu firmy Optolith, Baunit, Remmeres itp. lub równoważne, dedykowane do obiektów zabytkowych. Ważne jest by uzupełnienia były barwione w masie pigmentami ziemnymi, naturalnymi. Możliwa jest także wymiana elementów silnie zdegradowanych na nowe kamienne taszle - materiał tożsamy z oryginałem. Wszelkie ubytki i spękania kamienia powinny być uzupełnione w stopniu gwarantującym właściwe odprowadzenie wody opadowej.
11. Uzupełnienie spoinowania. Jako materiał do spoinowania powinna zostać użyta masa mineralna naśladowcza technologię, gramaturę, strukturę i kolor oryginalnej spoiny. Możliwe jest użycie gotowych mieszanek mineralnych do spoinowania typu firmy Optolith, Keim, Remmers itp. lub równoważne, dedykowane do obiektów zabytkowych. Ważne jest by spoinowanie było barwione w masie pigmentami ziemnymi i opracowane zgodnie z oryginałem.
12. Scalenie kolorystyczne powierzchni uzupełnień z użyciem pigmentów naturalnych i spoiw na bazie preparatów krzemoorganicznych.
13. Hydrofobizacja kamienia. Zakres i intensywność hydrofobizacji należy dobrać indywidualnie do poszczególnych partii kamienia np. partii pokryw lub cokołu. Zabieg należy przeprowadzać tylko wtedy, gdy zlikwiduje się niebezpieczeństwo zawilgocenia kamienia poprzez podciąganie kapilarne z fundamentów. Należy go również stosować w ograniczonym zakresie w przypadku dużego zasolenia, w razie ograniczonych możliwości ich usunięcia soli. W przypadku usunięcia źródeł zawilgocenia, zabieg hydrofobizacji należy wykonać tylko po uprzednim całkowitym wysuszeniu kamienia.
14. Montaż płaskorzeźb na słupach ogrodzenia
15. Wykonanie dokumentacji pisemnej i fotograficznej zgodnie z obowiązującym schematem dokumentacji konserwatorskiej.

Metalowe elementy ogrodzenia

1. Demontaż metalowych przęseł ogrodzenia wraz z inwentaryzacją przęseł i transport do pracowni.
2. Badanie stratygraficzne identyfikujące pierwotny kolor elementów metalowych

3. Odczyszczenie powierzchni metalu z warstwy farb i produktów korozji. Możliwe jest tu zastosowanie metod z użyciem: suchego luźnego piasku, metod ściernych piaskowych, czyszczenie mechaniczne, z użyciem środków chemicznych. Wybór metody po wykonaniu prób. Ważna jest dbałość o nie naruszenie zdrowej powierzchni metalu.
4. Zastosowanie inhibitora korozji. Proponuje się wykorzystanie systemu preparatów do konserwacji metalu np. formy Hammerite, Polifarb, Remmers lub równoważne
5. Pokrycie farbą zabezpieczającą metal w kolorze naśladującym pierwotną (przed konserwacją) barwę elementów.
6. Montaż elementów metalowych w ogrodzeniu zgodnie z inwentaryzacją.

VII . DOKUMNETACJA FOTOGRAFICZNA

Fot 1. Lipnica Murowana, Kościół św. Szymona z Lipnicy. Dzwonnica bramna. Widok na elewację frontową dzwonnicy. Fot. Inga Widlińska, 2023.

Fot 2. Lipnica Murowana, Kościół św. Szymona z Lipnicy. Dzwonnica bramna z ogrodzeniem. Widok od strony zachodniej. Fot. Inga Widlińska, 2023.

Fot 3. Lipnica Murowana, Kościół św. Szymona z Lipnicy. Ogrodzenie kościoła. Strona zewnętrzna. Widok od strony południowej. Fot. Inga Widlińska, 2023.

Fot 4. Lipnica Murowana, Kościół św. Szymona z Lipnicy. Ogrodzenie kościoła. Strona wewnętrzna. Widok od strony zachodniej. Fot. Inga Widlińska, 2023.

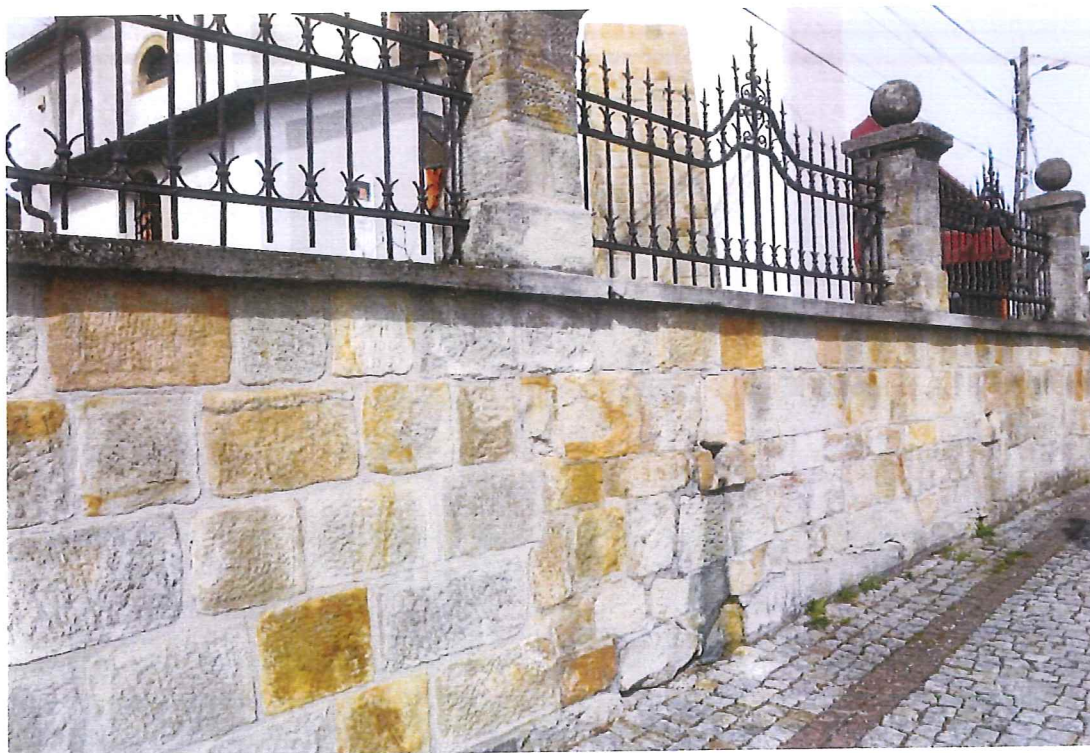
Fot 5. Lipnica Murowana, Kościół św. Szymona z Lipnicy. Ogrodzenie kościoła. Strona wewnętrzna. Widok od na narożnik zachodnio południowy, dodany w latach 90. XX wieku. Fot. Inga Widlińska, 2023.

Fot 6. Lipnica Murowana, Kościół św. Szymona z Lipnicy. Ogrodzenie kościoła. Strona wewnętrzna. Widok na stronę południową. Fot. Inga Widlińska, 2023.

Fot 7. Lipnica Murowana, Kościół św. Szymona z Lipnicy. Ogrodzenie kościoła. Strona wewnętrzna. Widok na stronę północną. Fot. Inga Widlińska, 2023.

Fot 8. Lipnica Murowana, Kościół św. Szymona z Lipnicy. Ogrodzenie kościoła. Strona zewnętrzna. Widok na stronę wschodnią. Fot. Inga Widlińska, 2023.

Fot 9. Lipnica Murowana, Kościół św. Szymona z Lipnicy. Ogrodzenie kościoła. Strona zewnętrzna. Widok na stronę wschodnią. Fragment. Widoczne spękanie i rozspojenia. Fot. Inga Widlińska, 2023.

Fot 10. Lipnica Murowana, Kościół św. Szymona z Lipnicy. Ogrodzenie kościoła. Strona wewnętrzna. Widok na stronę północną. Fragment. Widoczne spękanie i rozspojenia. Fot. Inga Widlińska, 2023.

Fot 11. Lipnica Murowana, Kościół św. Szymona z Lipnicy. Ogrodzenie kościoła. Strona wewnętrzna. Widok na stronę wschodnią. Fragment. Widoczne spękanie i rozspojenia. Fot. Inga Widlińska, 2023.

Fot 12. Lipnica Murowana, Kościół św. Szymona z Lipnicy. Ogrodzenie kościoła. Strona wewnętrzna. Widok na stronę południową. Fragment. Widoczne spękanie i rozspojenia. Fot. Inga Widlińska, 2023.

Fot 13. Lipnica Murowana, Kościół św. Szymona z Lipnicy. Ogrodzenie kościoła. Strona wewnętrzna. Widok na narożnik wsch-pn. Fragment. Widoczne rozwarstwienie struktury kamienia oraz korozja metalowego przęsła. Fot. Inga Widlińska, 2023.

Fot 14. Lipnica Murowana, Kościół św. Szymona z Lipnicy. Ogrodzenie kościoła. Strona wewnętrzna. Widok na północną stronę. Fragment. Widoczna korozja metalowego przęsła.
Fot. Inga Widlińska, 2023.

Fot 15. Lipnica Murowana, Kościół św. Szymona z Lipnicy. Ogrodzenie kościoła. Strona wewnętrzna. Widok na północną stronę. Fragment. Widoczna korozja metalowego przęsła.
Fot. Inga Widlińska, 2023.

Fot 16. Lipnica Murowana, Kościół św. Szymona z Lipnicy. Ogrodzenie kościoła. Strona zewnętrzna. Widok na wschodnią stronę. Widoczne zniszczenia partii najniższej ogrodzenia.
Fot. Inga Widlińska, 2023.

Fot 17. Lipnica Murowana, Kościół św. Szymona z Lipnicy. Ogrodzenie kościoła. Strona zewnętrzna. Widok na narożnik zach.-pd. Widoczne zniszczenia kamienia związane z krystalizacją soli.. Fot. Inga Widlińska, 2023.

dr Inga Widlińska
konserwator dzieł sztuki
nr upr. 6978

Inga Widlińska